

«Адвокатура мене не зробила, не робить і не зробить багатою»

Те, що мало стати інтерв'ю з адвокатом Віктора Януковича, зрештою стало відображенням епохи адвокатури радянського періоду, який певною мірою репрезентує **Тетяна Шевченко** з міста Єнакієвого

Розмовляв **Славик БІГУН**
sb@yur-gazeta.com
«Юридична газета»

ПРО ВАЖЛИВІ СПРАВИ

■ **Пані Шевченко, ви дійсно були адвокатом Віктора Януковича?**

— Розмов про це дуже багато, таке прізвище я пам'ятаю. Дійсно, у нас був такий підзахисний. І не можна сказати, що це не наше (єнакіївське — Авт.) прізвище, бо про нього багато писали.

■ **Про захист у якій справі йшлося?**

— Ну, я не можу зараз пригадати... Уже приїжджала перевірка неодноразово, нічого ж не збереглося. Навіть у суді справи не збереглося. Я не можу ствердно сказати, що вела цю справу.

Якщо я скажу, що вела, то повинна підтвердити це чимось. А чим я можу підтвердити той факт, що вела цю справу? Я знаю, що прізвище в нас таке було... В принципі це питання не мого розуму.

■ **А чим запам'яталася вам перша справа?**

— Моя перша справа (а було це на початку 60-х років) була кримінальною й відразу за «розстрільною» статтею. Цю справу мені доправили за призначенням як «безоплатному адвокату» ще під час стажування. Її, як виїзну, слухала колегія у кримінальних справах Донецького обласного суду. Підсудний, родом із Миргорода, працював у нас на шахті, потім у Луганській області, вчинив там убивство. Я, звичайно, тепер про це не так думаю, але тоді мене навіть сам підзахисний заспокоював, навіть вірші читав.

■ **Як ця справа закінчилася?**

— Дали йому розстріл. І він запросив мене на побачення до донецької тюрми в одиночній камері. Але мене попросили не казати йому, на яке число призначено справу в Верховному Суді. Можете собі уявити психологічний клімат, адже, знаючи про це, він би набридав їм. Я не сказала йому про дату. Звісно, відразу написала прохання про помилування.

Але суд залишив вирок без змін, родичі від нього відмовилися. У 1963 році навіть прийжджала по цій справі до Верховного Суду.

■ **Як проходили захист?**

— Я дуже хвилювалася, це була складна справа. Наша юридична консультація була великою, налічувала 12 адвокатів. Майже всі адвокати були досвідчені, зі стажем, а дана справа була неоплачувана, от їй дали мені. Я була шокована.

■ **Скільки справ у вас було?**

— Сотні. Точно сказати не можу. Це колись ми щороку складали статистичний звіт. А зараз статистичний звіт є мізерним; звітуємося лише перед податковою.

■ **Що для адвоката означає виграти справу?**

— «Виграти справу» — це некоректні слова; йдеться ж не про гру. Правильніше говорити про дове-

дення, докази. Я вела справу про поновлення на роботі. Людину звільнили ні за що, без згоди профспілкового комітету. У цій справі не можна сказати, що я виграла; я просто довела порушення закону.

АДВОКАТ І АДВОКАТУРА: ВЧОРА І СЬОГОДНІ

Тетяна Шевченко в свої 72 роки продовжує займатися адвокатською діяльністю. Стаж її юридичної діяльності перевищує 45 років. Він відображає досвід різних епох адвокатури — епохи радянської та незалежної України. Що відмінного в цих епохах, що змінилося, а що залишилося — спробували ми з'ясувати в доповідненого адвоката з невеликого українського міста.

■ **Пані Шевченко, що сьогодні представляє собою адвокатура?**

— Сьогодні адвокатура — це цвинтар юристів. Наприклад, когось вигнали з міліції. Куди вони йдуть? В адвокати. Мені немає чого пережити, бо клієнти мене зна-

Сьогодні адвокатура — це цвинтар юристів. Наприклад, когось вигнали з міліції. Куди вони йдуть? В адвокати. Вони йдуть? В адвокати

ють, знову й знову звертаються за допомогою. Але в сучасній адвокатурі є маса проблем. Робота адвоката — це платна робота, а держава не дає жодної копійки. Приміром для оплати захисту неповнолітніх злочинців.

■ **Ви працювали адвокатом за кількох епох. Що змінилося?**

Цікавий факт

Умови роботи адвоката змінилися, але я не можу сказати, що на краще

— Зараз адвокат має більше можливостей домогтися відміни чи зміни рішення суду. Зараз діє апеляційний (раніше — обласний) суд. Раніше була тенденція залишати рішення без змін.

■ **А зараз?**

— А б не сказала, що ця тенденція змінилася. Але зараз рішення часто змінюються через порушен-

ня процесуального чи матеріального закону. Раніше народний суд вважався підлеглим обласному суду. А зараз районний, міський суди не підлегли апеляційному суду.

■ **Як змінилися умови праці адвоката в судах з роками?**

— Дуже змінилися. У нас раніше був обласний суд, другий поверх займала кримінальна в канцелярія, третій — цивільна. І в цьому ж будинку розміщувалося й управління юстиції. Зараз в суді кримінальні справи розглядаються в окремому трьохповерховому приміщенні, цивільні — в двоповерховому. Зали прекрасні, з евроремонтом. Управління юстиції розташоване окремо.

■ **А що змінилося в плані умов роботи для адвокатів?**

— Вони змінилися, але я не можу сказати, що на краще. Раніше було: приходиш для ознайомлення, приносиш ордер, надають окрему кімнату. А зараз це робиться у канцелярії, а там сидять 5-6 секретарів. До цього ж важко й отримати спра-

Якщо адвокат помиляється, клієнти йдуть до іншого адвоката. Але добре, якщо вони знайдуть в іншому адвокаті те, що їм потрібно

пише постанову про призначення адвоката, але ніхто цих послуг не оплачує. Я займаюся неоплачуваними справами, підшиваю відповідні постанови.

■ **Який відсоток цих справ зараз?**

— Їх багато. Доводиться виконувати свій професійний обов'язок, бо ти — адвокат, і не маєш права відмовитися. Ходиш на суд, слідство.

Цікавий факт

Найбільший гонорар Тетяни Шевченко за справу — одна тисяча гривень

■ **Скільки на рік?**

— Я не можу навести статистику, бо не веду її. Щодо мене, таких справ 5-7 на рік.

■ **А скільки вони тягнуть?**

— По-різному. Буває, що все завершується з першого разу, буває, що з першого не виходить, доводиться по десять разів ходити до суду.

■ **І це відбиває бажання працювати?**

— Це не викликає особливого інтересу. Доводиться кидати платні справи.

■ **А зараз ви маєте в провадженні безкоштовні справи?**

— Звичайно, я у другій бригаді, яка почергово бере такі справи. Мені приносять папір з розкладом і кажуть, коли я чергова.

■ **Що вас найбільше останнім часом вражає, що б хотілося змінити?**

— Вражає ставлення до захисника з боку правоохоронних органів. Також — статус адвоката, якого не захищає влада.

■ **Вихочете сказати, що за правоохоронними органами стоїть держава, а за адвокатами — нікого?**

— Так. Відбувся з'їзд адвокатів, зібралися, поговорили й роз'їхалися. А що вирішили? Нічого.

■ **А в кого адвокатыська влада в Донецькій області?**

— Я сама собі влада, мені самій добре. Мені б жити й працювати. Якби мені було менше років... Зараз, як ніколи, є широке поле для діяльності адвоката: пращой, приймай клієнтів тощо. Тільки задержаву прикро.

■ **Тобто?**

— Раніше у міському партії викликали і казали: «Ти не повинен так себе вести і так-то захищати». Особливо, коли йшлося про релігійні справи, нам пояснювали політику партії. Одного разу я захищала одного із секти «п'ятидесятників». Нас викликали в міському партії і казали: «Ти — комуніст і ти маєш захищати так і так».

■ **І як ви захищали?**

— Так і захищали.

■ **В розумінні?**

— Ми не сперечалися. Казали, що людина помиляється.

■ **Скажіть, чи має право адвокат на**

помилку?

— А чому не має? Має. А хто не помиляється?

■ **Поміляються всі, але права на помилку він не має?**

— Не має.

■ **Що робити, коли адвокат помиляється?**

— Якщо адвокат помиляється, клієнти йдуть до іншого адвоката. Але добре, якщо вони знайдуть в іншому адвокаті те, що їм потрібно. А якщо клієнт напише до президії, як раніше це було при радянській владі, то можуть викликати на засідання президії, дисциплінувати.

ЕТИКА АДВОКАТА

Кожен адвокат, особливо той, який займається кримінальними справами, стикається (чи не щодня) з етичними дилемами. Від їх вирішення залежить як професійне життя адвоката, його кар'єра, так і життя особисте — стан внутрішнього спокою. Правила адвокатської етики є певним дорожказом, але як ним користуватися є питанням вибору та відповідальності за цей вибір кожного адвоката.

■ **Пані Шевченко, з якими етичними дилемами ви зіштовхувалися і як їх вирішували? Ви вже відзначали, що захищали вбивцю. Це не було складно з етичної точки зору?**

— Адвокат не може відмовитися від захисту, це заборонено законом.

■ **Але це дозволяється у певних випадках.**

— У рідкісних конкретних випадках, зазначених у законі. Я маю довести, що не можу захищати певну людину, бо по справі проходить мій родич або що.

■ **А якщо через те, що особа — вбивця?**

— Ні, в такому разі відмова не допускається.

Допоускається відмова, коли позиція адвоката розходиться з позицією підзахисного. Я вважаю, що підзахисний вчинив це, і його дії слід кваліфікувати так. А підзахисний каже, що він не винен. Тоді я йому кажу, що не можу його захищати, що захисник має бути захисником, а не обвинувачем, другим прокурором. «Ти, — кажу я йому, — відмовся від мене, якщо ти зі мною не згоден».

■ **На ваш погляд, чи етично зустрічатися із суддею й обговорювати можливі рішення по справі?**

— Ні, я ніколи із суддею не зустрічалася з таких питань. Я сама відчуваю, що суд «дасть». Я можу порадитися з суддею з цивільних справ у плані судової практики. Зараз у нас на Донбасі багато справ щодо встановлення факту смерті шахтарів. Медичний експерт надає висновок про причинний зв'язок їхньої роботи із причиною смерті.

«Виграти справу» – це некоректні слова; йдеться ж не про гру»

Тетяна ШЕВЧЕНКО
про найвищі гонорари, радянську адвокатуру і захист Віктора Януковича

Є такі справи, в яких дружина отримує і регрес, і виплати, дружина може «перейти» на пенсію чоловіка у разі втрати годувальника тощо.

■ Ви радитеся тоді з суддею, що веде цю справу?

– Ні. Просто консультуюся з ним як із юристом.

■ Ведучи сотні справ, ви, мабуть, вивчили мислення судді, як він приймає рішення. Яку формулу ви відкрили для себе?

– Суддя також боїться скасування рішення.

■ Раніше так було?

– Раніше було спокійніше. Майже всі рішення залишали без змін. А зараз суддя більше переживає за свої рішення. Судді бажать, аби їхні рішення були обгрунтованими. Вони цінують свою роботу. Тим паче судді зараз працюють безстроково. А яку вони мають зарплату, пенсію? Хіба можна порівняти зарплату і роботу судді та адвоката? Зараз і державні службовці отримують до 80% пенсії від зарплати. За новим законом, якщо будеш більше перераховувати у пенсійний фонд грошей, то й буде хороша пенсія.

■ З огляду на досвід, чи можете ви «читати суддю» в розумінні очікуваного рішення, професійної поведінки?

– Я бачу за доказами. Взявши кримінальну справу, вивчаю, чи є докази, чи немає.

■ А були випадки, коли рішення судді ви вважали несправедливим?

– Так, тоді я готую апеляцію.

■ А які критерії несправедливості в такому випадку, адже апеляції адвокати пишуть майже завжди?

– Наприклад, вважаю певні дії неправильно кваліфікованими. Інколи вдається перекваліфікувати дії. Досягнути результату відповідно до закону. Суддя ж боїться допустити порушення закону, боїться за свій вирок.

■ Так було завжди?

– Так, так було завжди.

ГРОШІ

Не секрет, що нинішня українська адвокатура розділена на дві групи. Перша, так звана «класична адвокатура», за традицією переважно здійснює представництво в кримінальних справах. Тоді як друга група – бізнес-адвокатура – зосереджена на представництві суб'єктів господарювання. Й те, й інше представництво складне й копійке, але приносить адвокатам різні гонорари. Й загалом питання гонорарів нині актуалізувалося: не лише в зв'язку зі спором про їхній правовий статус, але й їх роллю як засобу добробуту та збагачення адвокатів.

■ Пані Шевченко, яку вас, як адвоката, з часом змінювалося ставлення до

грошей? Чи зробила вас адвокатура багатію людиною?

– Адвокатура мене не зробила, не робить і не зробить багатію. Я не хочу сказати, що я гірше за всіх живу, але в мене особисто нічого немає. От ми з чоловіком пропрацювали по 40 років, він – слідчим, а я – адвокатом, і в нас немає нідачі, ні машини. Але я не хочу сказати, що живу гірше, ніж усі.

■ Як ви домовляєтеся про суму гонорару?

– У нас, адвокатів, це не заборонено, регулюється договором. От ви приходите до мене. Я дізнаюся, в чому має полягати моя допомога. Ви питаєте: «Скільки це буде коштувати»? Я зазвичай кажу: «А скільки ви можете дати»? Тобто кажу не скільки я хочу, а питаю про те, скільки людина може мені заплатити.

Цікавий факт

Зараз адвокат має більше можливостей домогтися відміни чи зміни рішення суду. Зараз діє апеляційний (раніше – обласний) суд. Раніше була тенденція залишати рішення без змін.

Зараз маємо ринкову економіку. Приходить, наприклад, бабуся і каже: «Я отримую 500 гривень пенсії». Якщо я їй скажу високу ціну, то я їй мізеру не зароблю. Вона піде. Ось у нас працює адвокат, він взяв 1500 гривень за приватне обвинувачення. Я взяла 200 гривень.

■ Що це була за справа?

– Обвинувачення у легких тілесних ушкодженнях.

Я колезі-адвокатові кажу, що він забагато взяв. А він каже: «Клієнт платить. Чому не брати?»

От і виходимо від того, що клієнт платить. Якщо я відмовлюся від 100, 200 гривень, то я й цих грошей не отримаю...

■ Який найбільший гонорар ви отримали за одну справу?

– Одну тисячу гривень.

■ А якщо справа провадитиметься довго, який ваш бажаний гонорар?

– Якщо людина може доплачувати, то нехай платить за кожен мій вихід 50 гривень.

■ А зараз ви також працюєте разом із колегами?

– Я працюю сама по собі. Нас об'єднують тільки «безкоштовні справи».

■ Ви маєте свій офіс?

– Я маю свій кабінет у трьохповерховій будівлі. Перший поверх зараз займають адвокати юридичної консультації. Другий – прокуратура.

ВПЛИВИ І ДЖЕРЕЛА НАТХНЕННЯ

Кожен юрист йде власним шляхом до храму юридичної професії. Йдучи стежинами до цього храму, він, як і кожна людина, стикається з труд-

нощами. Долати ці труднощі допомагають джерела натхнення. Котрі дають наснагу й сили рухатися вперед.

■ Пані Шевченко, а як ви стали адвокатом?

– Це сімейна історія. У 1958 році я вийшла заміж за студента зі своєї групи. Під час розподілу член державної комісії з Міністерства у перерві спитав мене про плани. І порадив: «Ви йдіть в адвокатуру і матимете справу майже з усіма галузями права. Адвокат – це «широка» професія. У вас буде сім'я, – сказав він, – вільний час. Це дійсно творча робота». Я йому за цю пораду на все життя вдячна. Я теж можу сказати, що щаслива бути адвокатом. Незважаючи на мій вік, я й донині адвокат. Адвокат – це на все життя.

■ А ваші батьки також були юристами?

– Ні, вони були колгоспниками. Я в родині була шостою, найменшою. Після школи працювала в райкомі комсомолу, заввідділом школи. Мене вибрали на комсомольській конференції як активного учасника на райкомі партії. Так тоді підбирали кадри. Пропрацювавши в райкомі партії менше року, я отримала направлення до Харківського юридичного інституту. На той час у мене вже було 4 роки стажу. У 1957 році я вступила в інститут. У 1958 році – вийшла заміж, в 1959 – народила дитину.

■ А якою була ваша перша робота?

– Я працювала в комсомолі. Далі – хотіла бути вчителем. Вступила до педагогічного: я вступила, а моя подруга – ні. Заради солідарності я забрала документи. Добре, що не стала вчителем. Учитель також добре, але юрист – краще.

■ Чому ви вибрали професію судового адвоката?

– Чоловік був слідчим, тому я не могла бути суддею. Пропонували на Західну Україну, там не вистачало кадрів.

■ Ваш чоловік теж юрист? Як це вам допомагає професійно?

– Радить в особливо складних справах, у питаннях кваліфікації. Ці питання важливі як для слідчого, так і для адвоката.

■ Хто був вашим учителем у праві?

– Іван Андрійович Бондаренко, член президії Донецької колегії адвокатів. Він був «ходячою енциклопедією». Я стажувалася у нього, і мені казали: «Візьми максимум того, що зможеш у нього взяти». Він не був говірким, але коли виступав, то було дуже цікаво його послушати. Бондаренко був чудовим наставником і взірцем. Усе життя він був завідувачем консультації, мав великий досвід; розповідав, як працював писарем і приставом ще після революції. У нього було чого нав-

ДОКЛАДНІШЕ ПРО ГОСТЯ НОМЕРА

П.І.Б.	Шевченко Тетяна Прокопівна
Вік (дата народження)	72 роки (25 листопада 1935 року)
Стаж у галузі права	Більше 45 років
Місце роботи	Юридичні консультації адвокатів, м. Снакісьве
Посада	Адвокат
Сфери практики	Кримінальні та цивільні справи
Освіта, кваліфікація	Адвокат (з 1962), Харківський юридичний інститут (1957-1961)
Учитель у праві	Бондаренко Іван Андрійович (член президії Донецької колегії адвокатів, помер у 1979 році)
Проф. мрія	Здійснилася: бути адвокатом
Проф. кредо	Допомагати людям

УПОДОБАННЯ Й ОСОБИСТІ СМАКИ

Колір	Білий
Авто	Не було
Кухня, ресторан	Українська
Парфум	«Красная Москва», Шанель № 5
Годинник	Без годинника
Місце відпочинку	Лазаревський район м. Сочі
Хобі	Готувати страви; бути «капітаном сімейного корабля»

читися.

■ Що було і є джерелом вашого натхнення?

– Робота.

■ Тобто ви, коли йдете на роботу, йдете з натхненням?

– А як інакше? Ідеш із натхненням, телефонують, просять допо-

Цікавий факт

Незважаючи на мій вік, я й донині адвокат. Адвокат – це на все життя.

могти. На роботу – як на свято. Що залишається у моєму віці? Один мій онук – помічник прокурора, другий закінчив Алчевський інститут. У них свої родини. Переважно про мене піклуються старша донька.

■ Ви їм радили ставати юристами?

– Я дочкам радила, але вони не послушали. На внука я таки вплинула. Він закінчив університет і працює помічником прокурора в місті.

■ Що вам найбільше подобається у вашій роботі?

– Прийом громадян, різних людей з різними бідами. Нещодавно 84-літня бабуся звернулася до мене з питанням про розірвання договору дарування.

Вона мала двох синів від різних шлюбів. Другий син умовив її підписати договір, згодом посвідчений нотаріусом. У цьому будиноку жила вона і син від першого шлюбу.

Вона прийшла до мене за тиждень до закінчення трирічного терміну. І каже, що не знала, що підписувала: чи-то заповіт, чи договір дарування чи договір довічного утримання. Ще один факт: син за три роки не приніс матері й шматка хліба. І невістка по всьому селищу пліткувала про неї. Я взяла історію хвороби, довідки. Виявилось, що бабуся справді хвора. І, зрештою, суд виніс рішення на її користь. Син визнав

позов. Суд розірвав договір дарування. Бабусі було 84 роки, але з нею було дуже цікаво розмовляти, працювати. Зрештою, важливо, що їй вдалося допомогти.

■ Чим вам подобається ваша робота адвоката?

– Приймати людей та допомагати їм. Ми, як адвокати, допомагаємо людям. Ми не захищаємо їхніх вчинків, злочинів, ми захищаємо їхні права. Ось у мене була така історія. Колись в Дебальцевому в універмазі працювала завідувач відділу, яку «накрили» на 19 тисяч. Її засудили, але суд відстрочив відбуття покарання до досягнення її дитиною однорічного віку. Її врятувало те, що вона завагітніла під час судового слідства і, як адвокат, їздила з нею в Київ до Верховного Суду. Її там відмовили. Тоді ми звернулися до Верховної Ради з проханням її помилувати. Її помилували.

■ Чому?

– Врахували всі матеріали справи, той факт, що не її дії спричинили наслідки, та її матеріальне становище. Ще була якась жалість, співчуття.

■ Яка порада допомогла вам у професійному житті?

– Робити людям добро як юрист, адвокат. Розділяти з людьми горе. Людина може все обійти, й ось вона приходиться до адвоката.

Це вже остання інстанція. І адвокат надає останню психологічну допомогу. Вислухай людину: чи можна допомогти їй, чи ні. Якщо так, то й добре.

■ Яке ваше найбільше професійне досягнення і мрія?

– Мій учитель Іван Бондаренко часто казав: «Я рад был, что адвокатом по земле ходил». Я часто згадую ці слова. І моїм головним досягненням вважаю те, що стала адвокатом.